

Анатолий
Тимиркаев

Кайык түсшө да мурыж дене ямле, писатель — мастарлыкше дене

У книгам лудмеке

Тений август тылзыште «Ончыко» журнал редакцийыш паша дене миенам ыле да коридореш Марий книга издательствын директоржо Юрий Соловьев кучен шогалтыш, МЭТР телестудийын журналистше Вера Гороховалан писатель Маргарита Ушакова нерген каласкален пуаш йодо, Маргарита Тимофеевнан «Порысан пұрымаш» у прозо сборникше лектын улмаш. «Мый тидым ышташ ямде омыл», — маньым, вес гана ойлаш сөрышым...

Теве ончылнем — саде «Порысан пұрымаш»... Тудым тений «Марий книга издательстве» савыктыш пөрт луктын.

Писательын лүмжө марий сылнымут каваште 1978 ийыште «Ончыко» журналын 2-шо номерыштыже «Авамын куэже» ойлымашыже лекмеке волгалте. «Мемнан у авторна» рубриkyште фотож пелен возымо: «Маргарита Ушакова 1949 ийыште Волжский район, Отымбал ялеш шочын. Йоча жапше шочмо ялыштыже эртен. Кызыт Новосибирск олаште ила да связь отделений вуйлатышын заместительжылан ышта. Ойлымашыже тымарте нигушан савыкталтын огыл».

Теве тыге тўналын да шарлен каен писательын усталык пұрымашыже. Талантан у автор нерген тўрлө погынымаште, сылнымут пашаен-влакын вашлийын мутланымашт годым шомак лектын. Эн чот куанышыже ойлымашын редакторжо Алексей Мурзашев (тудо тунам «Ончыко» журналын тўн редакторжын алмаштышыже) лийын, пуйто тудо, рудам левыктен, шөртным муын луктын. Чынжымак, каже редакторлан тыгай пиал логалын огыл, но верештын гын, эрденак, телефон дене ваш-ваш пұтырен, тиде але тудо савыкталтше у произведений нерген шке шонымыштым ойленйт, вара шомак моло вереат тарванен. Тыгай ыле 1970-1990-ше ийласе писатель койыш...

Маргарита Тимофеевна Ушакова Волжский районысо Курыкўмбал ялеш 1949 ий 21 ноябрьыште шочын. Карай кандашыаш школ деч вара Свердловский областысе Серов олаште ГПТУ-што тунемын. 1967—1970 ийлаште заводушто токарьлан пашам ыштен, вара лу талук наре почто пашаенлан тыршен. 1984—1987 ийлаште «Волжская правда» газет редакция пелен радиоорганизатор, умбакыже редакторын алмаштышыже сомыллам шуктен. «Волжский мебельщик» газетын редакторжо, сберкассе

пашаен, «Юл увер» газетын корреспондентше лийын. 1992—2004 ийлаште, сулен налме канышыш лекмешкыже, Волжский районышто шкет илыше шонгыен ден инвалид-влаклан социальный полышым пуышо рүдерым вуйлатен.

Каласышна, М.Ушакова сылнымут пашалан 1970-ше ийлаште кумыланын. Але марте тудо «Авамыв куэже» (Мардан Рая дене пырля луктыныт, 1989), «Янгаршудо олык» (2000), «Умыло мыйым» (2004), «Шыже муру» (2009), «Нежные стебли дождя» (2014) да «Порысан пұрымаш» (2019) повесть, ойлымаш, новелле, сценке, йомак, почеламут, муру текст книга-влакым савыктен. 2001 ий гыч — Россий писатель ушем член.

Писательын куштылго огыл илыш корныжо, одарланен толшо усталык кўкшытшө нерген «Порысан пұрымаш» книга мучашыште поэтессе, журналист, Марий Эл Республикын С.Г.Чавайн лўмеш Кугыжаныш премийын лауреатше Зоя Дудина «Тый тачысе айдеме отыл...» очеркыштыже нимом шылтыде, чонеш логалшын каласкала...

Ынде авторын лекше у сборникышкыже куснена. Книгашке кум повестьым да коло кок ойлымашым, тыгак кок сценкым (книгаште пьесе манме) пуртымо. Мутнам прозо ужашыш чумырымо произведений-влак кокла гыч эн пытартыш гыч тўналына, тиде — «Авамыв куэже» ойлымаш, молан манаш гын тудо писательын уло творчествожлан компас але эпиграф семын йонга, икымше йоратымаш семын волгалтеш, ик книга гыч весышке куснен толеш. Ты произведений мутмастарлан моткоч шерге, вет тудо тўняште эн алал, нигунам мондалтдыме айдеме — Авалан шўмчон гыч лекше моктеммур.

Ойлымаш олаште илыше Начук лўман ўдырын поезд дене аважын шочмо марий ялышке кайымыж дене тўналеш. Аваже, Сопи, колымыж деч ончыч ойлен коден: «...Ордыж мландеш возаз логалеш. Ялыштына энгер памаш уло. Воктеныже куэ шогышаш. Тудо... мыйын куэм. Тый саде куэ йымачын изишак рокым кондо да шўгар ўмбакем шавалте...»

Ўдыр «Ст. Помары» манме станциеш шыже йўдым волен кодеш. Аважын шочмо ялыш кузе кайышашым еҥ-влак деч пален налын, машинам верештын, чемоданжым нумалын, саде ялыш миен шуэш. Корнышто вучыдымын аважым ончен куштышо Овока кокажым пасугапка воктене вашлиеш...

Начукын аваже, Сопи, изинек тулыкеш кодын улмаш. Тудым ял ончен куштен. Таче ик суртышто мален, эрла — весыште. Овока тудым, чаманен, ашнаш налын. Сопи сайын тунемын, кугеммекеже, кўтўм кўтен. «Шижынат ышна шукто, ават тугай мотор ўдыр лийын шогале: ош кўляш ўпан, памаш гай яндар шара шинчан. Но эн чаплыже — тудын йўкшө. Так муралта..., шинчавўд лектеш ыле...»

Теве тыгай латкандаш ияш ўдыр да пошкудо ял Элексейын эргыже Валюк ваш йоратен шындат. Но качымарийын ача-аваже тыгай «чара ўдыр» ваштареш лийыт, пошкудо агул гыч вес ўдырым йўктен толыт. Сопи, тидым колын, йўдым кудывечыште йўштө йўр йымалне шога, Валюкшо тудым гына йоратыже манын, Юмым сөрвала...

Валюкын сўанже лийын ок шукто: армийыш каяш повестке толеш. Теве ял калык рвезе-влакым армийыш ужата. Куштат, мурат. Уло калык ончылно Валюк йоратыме танже, Сопи, деке мия, тудым ондалеш, шупшалеш, кужу жап шинчашкыже ончен шога, вара автобусыш куржын пура...

«Эрлашыжым эрдене Сопи куэж дене чеверласен тольо, мыйым ондалын, шупшалын, тошкем шенгеч кужу корныш ошкыльо. Ик ганат савырнен ыш ончал. Тулеч вара аватым ужын омыл. Теве тый, Начук, Сопин ўдыржө, ончылнем шинчет... А вет тый аватла от кой, ачатлан келшенат, Валюклан...», — ойла Овока.

«Мый пörтылам, кувай», — манын, аважын шочмо ялжым йöратен шын-ден, тудын пытартыш йодмыжым шуктен, куэ йымач рокым налын, Начук мöнгеш илыме олашкыже тарвана...

Тыгай историй илышыште шагал огыл лийын, но тидым Маргарита Ушакова икымше ойлымаштыжак шке семын, устан, ўшандарышын ончыктен моштен. Ты ойлымаш семынак, писательын кеч-могай произведенийжым нал, тудын йöратыме геройжо — «нимо чаракымат ончыдымо» ўдыр, ўдырамаш-влак шочыт...

Ынде сборникым почшо «Ужалтын да чыталтын» повестьым ончалына. Тудо кум повесть кокла гыч икымше гана савыкталтеш, «Ончыко» журналыште лекмыжым шотлаш огыл гын. Лўмжö сылнымут произведенийлан келшен толдымыла чучеш, но профессор Е.Н.Мустаев манмыла («Сылнымут текстым лончылымаш. Туныктымо пособий. Йошкар-Ола, 2007), вуймут «лудшын шинчажлан эн ончыч перна», тудо «произведенийын темыжым рашемда, конфликтым, тўн шонышым почын пуа... Произведенийын содержанийже веле огыл, тўн идейже вуймутышто шижалтеш...»

Ты повесть 1930-шо ийласе Сталин культ жапысе репрессий пагыт нерген. Теме у огыл, но марий литературышто тудо кумдан почылтде кодын. Лач перестройко жапыште веле ме Вениамин Ивановын «Ава шўм» повестьшым (1988) да Алексей Эрыканын «Эрнымаш» (1990) романжым лудна, варарак Михаил Павловын «Пўрымаш» (1999) романже савыкталте. Нуно чыланат эн ончыч «Ончыко» журналыште лектыч. Тыгак тиде темым шке книгашт, очеркышт да шарнымашышт дене пойдарышт Ксенофонт Сануков, Михаил Исиметов, Гельсий Зайниев, Ким Васин, Владимир Янтемир, Юрий Соловьев да молат. Ынде тушко Маргарита Ушаковат шке надыржым пыштен. Кузе эше пыштенже, повестьым чон чытырналтын окет.

Произведений тўналтыштак автор лудшым 1930-шо ийлашке пörтылта: «Кокла Юл гыч Красноярский крайыш 23006 ешым нангайыме. Марий АССР гыч мыняре — тўрысnek палаш ок лий...» Нунын кокла гыч ик ешыже — ты произведенийын геройжо.

«— Шого, шого, Иван! — кычкыралше айдемын йўкшым нигөн денат от луго — вет тудо пошкудет да адакшым колхоз председатель.

— Мо тыланет кўлеш? — савырныш Иван, окшаклен поктен шуаш тöчышö Николай Егоровичлан шинчаваш шогале. — Мом тынаре пижынатше? Адак Куким имне вўташ намиен шогалтынет? Ом пу! Маленат от керт — чиялтыман тарантасышкет вашкерак кычкен кудалыштнет?.. Мом йодмо — колхозыш пурымем годымак чыла пуэнам...»

Теве тыге тўналеш конфликт кок пошкудо коклаште. Иван Ефимов — улан кресаньык еш гыч, ынде колхозник. Ачаже, Епим Ортеме, ден аваже вич эргым да кок ўдырым йол ўмбаk шогалтеныт. Йўдшö-кечыже, нойымым шотлыде, йотъенгым пашаште кучыде, пашам ыштеныт. Иван Граждан сарыште йошкарармеец семын ошо-влак ваштареш кредалын, а пошкудыжо Николай Приступов, йолышкыжо лўмынак куэ турым волтен шуэн, окшакыш савырнен да «нестроевойыш» савырнен. Колхоз почылтмеке, тудын председательже лийын шинчын. Тудак Ивановын ачажым, Ортемем, кулак манын, Уралыш колташ полшен. Уло оралте кöргыжым пужен, школым ыштен шынденит. Теве ынде Иванлан пижын, Куки лўман талгыдыжым поген налнеже. А кок арня гыч ўчö шукталтеш: кулак эрге манын, тудын ешыжым — шкенжым, Анук ватыжым, латкуд ияш Абрамым, латныл ияш Зоям, латкок ияш Витям да лу ияш Верам — Красноярский крайыш шын-ден колтат: «Пакчаште паренге лукде шоген кодо, у суртыштын окналам ышт пудале, тугак кодышт — тек ончат. Сокрым ыштымышт шуын огыл. Кöгөн сравоchым Иван кўсенышкыже пыштыш...»

Умбақыже мо лиймым авторлан Зоя аваже (репрессий годым латныл ияш улмаш) ик йўдым каласкала... «Тиде 1940 ий август тылзыште лийын. Памар станцийыш Йошкар-Ола могырым нылле товарный вагонан поезд толын шогалын. Волжский районысо ялла гычат тудын воктеке калык погынен. Тич темше, кужу да неле эшелонун кажне вагонышкыжо ныл-вич ешым верандыме...» Поездым салтак-влак отряд ужатен. «Сибирь марте лўмдымō ырес йымалне мочоло марий айдеме киен кодын — нигō ок шинче...»

Тылзе гыч Ефимовмыт еш Красноярск олашке миен шуэш. Тушеч нуным Ангара энгер дене, пароходыш шынден, Каменка селашке кондат, энгер серыште шогышо пуста пōртыш илаш пуртат. «Каменкыште колхоз нимо денат ойыртемалтын огыл. Ял илыш — ял илышак».

Сибирьыште кулак семын колтымо ег-влакын могай неле илышышт, пўрымашышт лийын — повестьыште раш почын пуымо.

Произведенийын тўн геройжо Зоя 1942 ийыште латкуд талукым темен. Йолташ ўдыржō-влак, Овук ден Феня, сар жапым шотыш налде, шочмо Марий кундемышкышт каяш тарванат, рушла сайын ойлен огыт моштат, Зоям пеленышт каяш сōрвалат. Зоянат чонжо выр-вур тарвана, кайынежат, лўдешат, вет тудо эше Минусинск оласе педучилищыште тунемеш. Но шочмо вер садак сенга: ятыр йўштō-шокшым чытен, мōнгыжō толын шуэш. Пōртылыт 1944 ийыште аваж ден Вера. Эше тулеч ончычак ачаже, Витя шочмо ялыштым ужыныт, лач Абрам изашт веле Корей границыште служитленат, тушанак кодын, ешым поген, кум ўдыржō шочын...

Тиде неле илыш эпопейым Зоян ачаже тыге иктешла: «Кум орва улам оптен кайышна, кум шовыч кылдыш дене пōртылна».

Мыняр ойгым конден тиде репрессий эллан, калыклан? Икманаш, поэт манмыла, «Ту жапым нимоат ок ўштыл!» Ме чыла шарнена, ончыкыжымат тидын нерген возаш тўналына, вет айдеме ош тўняште — уна веле, алакōн шонен лукмо неле-йōсым молан чытышаш я шке илышыж дене жап деч ончыч, орланен, илыш дене чеверласышаш...

А такшым тыгай темылан возымо произведений элыштына лийше перестройко деч вара гына шочын кертын, кунам «гласность» манме лозунг илышыш пурен.

Умбақыже савыкталтше повестят перестройко деч ончыч ош тўням ужеш ыле мо? Каласаш йōсō.

Книгашке пуртымо «Тошто пōртын монологшо» мистике сынан повесть лудшо-влаклан эн сайын палыме манам гынат, йонылыш ом лий, очыни. Тудо авторын Мардан Рая дене пырля лукмо «Авамын куэже» сборникше деч посна моло ойпогылашке тўрлō лўм дене пурен. Мутлан, «Умыло мыйым» книгаште тыге йонга: «Вўтельылан шерге шке купшо, але Тошто пōртын монологшо».

Повесть рушлат, эстон йылме денат (Арво Валтон кусарен) савыкталтын. Ты производенийын лўмжым пуымаште мыйынат «сулыкем» уло. Тунам мый «Ончыко» журналын тўн редакторжылан тыршенам. Писательын повестьше мемнан деке «Кажне вўтельын шке купшо» лўм дене (тыге рукописын кунам пурымыж нерген ончыктышо журналышке возенам) 1999 ий 31 августышто толын. Саде ийынак тудо «Ончыкын» 10-шо номерыштыже «Мыйын ешем, але Тошто пōртын монологшо» лўм дене савыкталтын. Редакторжо мый ылым. Могай вяян, устан марий илыш-йўлам кучылтын возымо трагедий сынан ты производений! Тыгайже але марте мемнан слынымутышто лийынат огыл, лач повестьын лўмжō шотышто веле шоналтыман ыле. Тушто марий ден ватыже, пеленышт улшо сурткува, сурткугыза, меж шўдырымō стан, тошто йыдал, эныремыш, коляже, кишкыже, молат —

чылан саде тошто пörтыштö пырля илат, куаным, ойгым пырля ужыт. Ик ешак улытыс. А писательын возымо стильже ик пörтын каласкалымыже — монологшо огыл мо? Тиде лүмым пуымо шотышто «Марий коммуна» газетеш Р.Иванован редакцийым шылтален возымо заметкыжат лектын ыле. Авторлан повестын лүмжым вашталтыме нерген шижтараш күлеш ыле, но тидым ыштыдеак кодын... Вот тыгай историй... Моло писатель-влакынат книгаштын але произведенийыштын лүмыштым возымыштын содержанияжылан келшышын южгунам вашталташ логалын...

Тудо, «Тошто пörтын монологшо», тыгай йодыш-вашмут дене тўналеш:

- «— Тыйым рўпшымö шепкаже кушко лийын?
- Кўлешлыкше йомынат, конга тулыш шуэныт.
- Лўнгалтыме лўнгалтышетше кушко лийын?
- Йўреш-лумеш нōренат, кандыраже шўйын.
- Чарайолын куржталме йолгорнетше кушто?
- Шудо лонгаш йомын...»

Тидым лудат да вигак йоча годым окымо «Киса чи-чи, куш кает? — Нōшмö кочкаш каем...» але «Тумна, тум-тум» нерген марий йомак-влакын йонгымо стильышт пылышыш толын пура. Автор произведенийжын тўналтышыжлан пеш сай йōным муын. Чынак вет, тошто пörт гыч уыш куснымо годым але йочан кугеммекеже, мемнам рўпшышö шепкат, лўнгалтышат южо ача-авалан огыт күл, чарайолын куржталме йолгорнымат шудо петыра... Тыге писатель лудшым шке возымыж дене палдараш ямдыла.

Теве тошто пörтын монологшо тўналешат: «...Мыйын уло лүмем да номерем. Чынак. Паледа, мыйым кузе маныт? Элчывий сурт. А черетан чот почеш 360-ан цифрым капка менгешем сўретлен кайышт. Мыйже петырыме пörт улам гын, кōлан вара адресем күлеш? Пожарниклан гына.

Мыланем ынде шуко ий. Тўжвач ончымаште шемемынам, тоштемынам, регенчемат велеш. Урем пытымаште улам, воктенем тетла нигōн шинчымыже ок шу... Чапле чодыра дене чоненыт, конгамат шот дене оптеныт — нигунамат кōргышкемла шикш ыш лек. Элчывий ден Павыл мыйым чот йōратен, чот вучен, чытамсырын ыштыкташ вашкышт. Тачат шарнем илаш пурымыштым».

Умбакеже тошто пörтын ойлымыжым шке семын лончылем.

Элчывий, озавате, тōпката, мотор деч мотор ўдырамаш, «шагал огыл пörъенгын ушыжым айлен...», но воктекеже мияш өрмалгеныт. Тудыжат ег ончылно марийжым чот йōратышыла койын, а коктын кодмеке, «Тидым тыге ыштен отыл, вашталте, пужо... Тудо сомылым кызытак ыште!» манын, Павылын чонжым нултен. Кеч кок шагат йўд лийже, Павыл пелашыжын йодмыжым шукташ вашкен. Чотак йōратен шол. Тудо «Капше дене йочала веле чучеш», но поро шинчаончалтышан, «ўпшö ошо, кечыйол дене модшо кава гай шинчаже нигунам кырку лийын огыл». Павыл шке суртшо дене кугешнен, копаж дене пырдыжым шыматен, вўчкалтен мутланен шоген. Теве тыгай марий ден ватын кандаш ий жапыште Ленук, Шурик, Зоя, Леонтий да Галюк икшывышт шочын. «Ой колыштшо, провор, ару икшыве кушкыныт...» Кугу олма сад, коло вич мўкш омарта, кудывечыште шолшо сурткайык, поснак комбо, ты ешын пиалан, улан улмыжо уло ял калыклан палдырнат, южыжын кōранымашыжымат луктыт, очыни. Тыге, пиал ден ойго йыгыре коштыт манмыла, пиалет янда гай пудыргаш тўналеш...

Ик кечанан кенегж эрдене ўшкыжаш презе садыш пурен кая, георгиным пурлын налын, мўкш омарта воктеке миен, онылашлужым йыгаш тўналеш. Камвочшо мўкш пörтет гыч шулдыран шем ора, чонештен лектын, тудым

шалыла левед шында. Ышкыжет, эше чот сырен, моло омартам поче-поче шўкал шуа. Тудым, утараш манын, Павыл ден Элчывий пўяшке шўй дагыт пуртен шогалтат. Мўкш-влак, кўшыла ийын лектын, урем гоч чонештен, пошкудо Ониса куван кудывечышкыже керылтыт. Шонго ўдырамашым «Вашкеполыш» дене больницыш ужатат...

Икмыняр кече гыч эрдене Элчывий сад покшел йолгорно кок велне комбо шулдыр-влакым шогалтыл кайымым ужеш. «Тылеч вара комбо пыташ тўналеш. Пўкташ шындат — чыла муно шувырчык лиеш...» я «икте-кумыт комбиге шочеш... Нимо шот уке лие...»

Тошто пўрт умбакыже оила: «Икшыве-шамыч, школым тунем пытарымеке, мўнггө гыч каяш кумылангыч. Лач тунам Элчывийын келге, пенгыде койышыжо тўрыснечк почалыташ тўнале... шонгемме велке торжарак да торжарак ўдырамашыш савырыныш. Тудлан нигө йўрен моштен огыл... Туманла...»

Теве Лена ўдыржө марлан кайышашыж нерген оила, а ава, тидым колын, шокшо вўд гыч лукмо паренгым сангашыже лаштырта. Сўан кечын нимо уке гыч йўр тарвана. Лена, мўшыран, тулыкеш кодеш: марийже, Колька, Украинныш колхозлан олымым кондаш мийыше, мўнггө толаш лекше, машинаж дене корнышто кумыкталтеш...

Тошто пўрт чыла ужын, кузе сўан деч вара Ленан аваже, Элчывий, конгаончылан сортам тодылеш, мугыматен, тудым тулыш кудалта — ўдыржө ден веныжым шудалын улмаш...

Павылын колымеке, ныллыжым чўктенат огыт шукто, ни сўан, ни йўмаш деч посна Зойка ўдыржө марлан лектеш, да марийже дене олашке илаш куснат.

Мут — тошто пўртлан: «Элчывий конгаончылан адак ик сортам пелыгыч катыш...» Зойкан марийже йўын кола...

Шурик эргышт, армийыш каен, мўнгеш ок пўртыл, служитлыме кундемыштыжак институтыш тунемаш пура, пелашымат муэш, фотографий-влакым мўнгыжө колта, но Элчывий нуным огешат ончал, «Сырен, эргыжын ске семын илышым виктарымыжлан нелеш налын...» Ок чыте, адак сортам кидышкыже куча, «вара Шурикат ты тўняште уке лиеш...»

Нылымше икшыве — Леонтий. Тамакым шупшеш, подылеш, енгавате деке куржталеш, но чыла пашалан кид-йолжо толеш, його огыл. Уда койышыжым вашталтен, тудо «эр лупсеш йўштылшө гай» йўкан, мотор ўдырым, Сентябринам, вашлиеш. Но чыла пашам вучыдымын толын лекше Зойка акаже пужа: «Сентябринан мемнан суртыш корно уке...» Элчывият — тудын велне. Леонтийлан вес ўдырым, Риммам, налын пуат, но сўан деч ончыч, кўварйымач пўртыш пурен, юмога йыр кумыжвуйангышке пўтырналт возеш. Элчывий уш кайымеш лўдеш, «Молан гын?» мужедеш. Кишкым Леонтий пуштын шуа.

Ешанмеке, йочан лиймеке, Зойка акажын ачан-аван суртым пеле гыч шелаш йыгыжтарымыж деч вара Леонтий вес ялеш у пўртым нўлтен шында, но ушыж гыч Сентябрина ок лек...

Тунем пытарен, ик кастане мўнгыжө Павыл ден Элчывийын эн изи икшывышт — Галюк — толын лектеш. Шкет огыл, пеленже — офицер рвезе. Ыдыр, аваж дене мутланымешке, пелашыжым пўртыш ок пурто, садыште вучаш кўшта. Галюк малаш вочшыла коеш. Аваже пелен. Ыдыржө мален колтен манын, Элчывий тудын санга ўмбаланже адак сортам пелыгыч ката. Кенета Галя кынел шинчеш, электротулым чўктен шында: «Элчывий, шаланыше кужу чал ўпан, йымал кумда тувыран, какаргыше тўрван, тўнгын шогале. Галя аважын кидысе сортам шинчаончалтышыжым корандыде онча. Вара, кычкыралын, шортын колта...» Галян илышыжым рак чер ўмыр лугыч ышта...

Элчывият ынде рок тўняште кия... Зойка ден Леонтий веле кодыныт.

Тошто пўртат шкетын орлана, шошым вуча: «Толжо веле, тунам тўня тўзлана...»

Теве тыгай мистике сынан, шўлыкан историйым мыланна тошто пўрт каласкала...

Автор повестьшым чонач монолог (monos (грекла) — шкетын, logos — шомак, ойлымаш) формым кучылтын. Ефимовмытын илыш-пўрымашышт нунын илыме тошто пўртыштын каласкалымыж гыч почылтеш. Тыгай форман произведенийым М.Ушакован возымыж марте марий литературышто вашлийме огыл. Мый гын ом пале. Повестьысе герой-влакын характерыштым, тўняумылымашыштым, илыш ончалтышыштым почын пуаш писатель пўртўс сўретым, юмынйўлам, портретым, лирический отступленийым, юзо йўлам, верысе шомак-влакым мастарын кучылтеш, но тидын годым чылажат ўшандарыше, логически кылдалтше.

Повестьысе действий 1960-шо ийла мучаш ден 1970-ше тўналтыште эрта, лач тунам Украина, Казахстан гыч Российыш олымым шуко шупшыктеныт, тугеже Элчывий — Кугу Отечественный сар деч иктаж 10—15 талук ончыч шочшо, тўналтыш класслам тунем пытарыше ўдырамаш. Тидым ме повесть гыч огына пале, но шижына, очыни, садланак тудо Юмыланат кумал мошта, тўрлў юзо вийым — шудалме, шўведеyme, тулеч моло шомакымат — сайын пала.

Элчывийын шкем кугуэш пыштымыже, кугырак енын мутшым колыштыдымылан шке шочшыжо, лишыл енге-влакым каргымыже да нуным колымашке шуктымыжо марий литературышто ушдымо, ормыж ўдырамаш образым шочыктен...

Ончылно ойлышна: 1992 ийыште Маргарита Ушакова Волжский районысо калыкым социально аралыме рўдерын пашаенже-влакым ончышо пўлкажым вуйлаташ шогалын. Ты пашалан латкок талукым пуэн. Тышечак сулен налме канышыш лектын. Тушто ыштыме жапше «Мий, кунам ўжыт; тол, кунам вучат...» шулдыран ойла йонгышо лўман повестьым возаш таратен.

Произведенийын тўн геройжо — Василия Андреевна Корабельщикова, ончыч районысо газет редакцийыште тыршыше корреспондент, вара «Социальный пашаенгыш савырныш. Шкет илыше-влакым ончышо отделенийым вуйлаташ тўнале».

Мо тарватен нылле вич ияш журналистым трук паша верым вашталташ? Куд енан конкурсный комиссий ончылно Василия тыге ойла:

«— Мый шкет илыше шонгыен да инвалид-влак нерген материалым шукертсек погенам, ик гана веле огыл газетешат возенам... Но ончыч газет страницеш лекше статья почеш вигак, шуйкалыде, вуйлатыше-влак мерым ыштат, титаканым мут кучаш шогалтат ыле гын, пытартыш жапыште нимоат ок тарване: кеч шылтале, игылт, тура каласе, пайдаже ноль... Тендан денеже чын польшым пуаш йўн уло, шонышым. Шкежат шкет шонгемам, мыйымат ончыкыжым ала-кў ончаш тўналеш...»

Тыге конкурсыш толшо латик ен кокла гыч ойырымо Корабельщикова у пашашке кычкалтеш. Тудын кум польшкалышыже уло: кок ўдырамаш да пўрєен. Нунылан лу ялсоветым, коло шым социальный пашаенгым, шўдў шымле шонгыенгым шинчаончылно кучыман, кече еда польшым пуэн шогыман. Районыш лектеден кошташ ик «Жигули» машинам ойыреныт.

Яллаште шке социальный пашаенже-влакын сомылыштым, шонгыен-влакын илышыштым терген коштышыла, мом гына ок уж Василия. «Васюковмыт еш кумытын илат. Кандашле ияш Начу, изирак Матвей шольыжо,

шымле ияш Чачук шўжарышт». Чўчўштын Лёник лўман эргыштан нуно пўртым, мландым документ почеш чыла возыктеныт, а тудо Шернур могогырышто илат, Васюковмыт деке шуэн толеда, шагал полша. А нуныштын ниногоай ўнарышт уке, шым шорыкым ончаш коденыт. Пача-влак шыгыр пўртыштō кудалыштыт. Ик койкышто коктын малат, кумшыжо конгамбалне, умылтарен кертдыме тўсан вургем ўмбалне почаныштеш. Матвуй кугыза ушыж дене ньога гаяк кодын. Эре шортеш. Чачукым паралич перен. Начу кува, тоям тоялен, шолт-шолт перкала, шыдешкыше, чылаштым вурса, шылтала... Шонго-влак Лариса лўман социальный пашаеныштан веле ўшанен илат...

Учѣтышто шогышо шўдō шымле енын — кажныжын шке пўрымашыже, шукуж годым чот неле, кочо, чыташ лийдыме. Нуным ончаш, пукшаш, чикташ, эмлаш, илышлан ўшанаш полшышо Василя гай чолга, айдеме тукым ончылно шке порысыштым шижын, чын умылен моштышо ен-влак йўдшō-кечыже тыршат. Ты повесть нунылан моктеммур семын йонга.

Сборникыш пуртымо ойлымаш-влакат свежа теме, идей, шонымаш дене ойыртегалтыт.

Школ-интернатыш логалше, вара музыкальный школышто тунемше, ача-ава деч посна кодшо, шиялтыш, флейте дене устан шоктышо тулык ўдыр Амалиян ен кўранымылан кўра латкуд ияшак ўмыржō кўрылтмō («Когартыш тўрветым шиялтыш» ойлымаш), шке марийышт уло ўмбачак, санаторийыште вес пўрњеным муын, тушто лу ий почела вашлийше парикмахер Нинан, тыгаяк койышан, поездыште проводницылан ыштыше Алян — нуно пошкудо, эше кума улыт — кузе тыгай пўрдемыш логалмышт, кузе тушеч лекмышт («Илыш орва»), ватан, икшыван пўрњеным йўратыше, но ваш кумылым ончыктыдымо Ярославын изи эргыжым, ўчим шуктен, купыш пуртен пуштшо Люба-Тыгенушко дене кылдалтше трагедий («Тес-каре») да эше лудшым тургыжланаш, шыдешташ я куанаш тарватыше социально-нравственный темылан возымо латиндеш тыгаяк ойлымаш-влак ты ойпогышко чумыралтыныт. Саде радамашкак пурышо кок сценке (книгаште пьесе манме) нуным пойдараш полша.

Мутмастарын шке произведенийже-влакым тўрлō сылнымут йōным, марий калыкын философийжым, илыш-йўлажым, сайын пален, нуным моштен кучылтын, усталык пашажым вораңдарен, виктарен колтымыжым ме ончылно палемдышна. М.Ушакован геройжо-влак шке лўмышт дене ойыртегалтыт, мутлан, Сопи, Василя, Качук, Микась, Учика, Нигина, Огой, Овоки, Папурка да молат. Нуно произведенийым ушеш кодшым ыштат. Шуко марий книгаште тыгайым от уж, южо вере ик сборникыштак икгай лўман герой-влак вашлиялтыт, лудшым пулаштарат.

Ужына: сборникыш пурышо чыла гаяк произведенийыште авторын келгын шонкален, илыш-лончым тўрлō вел гыч шымлен, аклен, тыгак шке опытым, кугезыже-влакын пўрымаш корныштым кучылтын моштымыжо шке геройжо-влакын образыштым тичмашын почын пуаш полша.

Ме уста мутмастар Маргарита Ушакова деч у герой-влакым муаш да нунын дене лудшо-влакым куандарымым вучен кодына.

